

Kultūrinės atminties vizualumas: urbanistinis aspektas

Santrauka

Kultūrinė atmintis yra veiksmingas kultūros sistemos aspektas. Kultūrą suvokiant kaip sugyvenimo su konkrečia vieta ir aplinka būdų visetą, kultūrinė atmintis laiduoja kultūros veikimą, palaikydama ir tvirtindama bendruomeninius ir individualius, taip pat bendresnius tautinius tapatumus. Kultūrinėje atmintyje gimtosios kalbos pagrindu aktualizuojamos tradicijos, ritualai, simbolių ir ženklų sistemos, socialinių santykių ypatumai, savas ir kitas, svetimas skirties pobūdis bei skyrimo praktikos. Kultūrinės atminties tyrinėtojai linksta ją suvokti kaip semiotinę ženklinę sistemą, dažniausiai apeidami jos materialųjį, veiksmingąjį vaizdinį aspektą. Materialūs vaizdiniai yra pirminė visokių tapatumų formavimo, stiprinimo medžiaga, kylanti iš konkrečios žmonių bendruomenės gyvenamos vietovės. Sugyvenimas su vietove pirmiausia yra vaizdinis sugyvenimas ir gyvenimas bendresniame kraštovaizdyje ar miestovaizdyje, kuriame pasitelkusi kultūrinčius simbolius veikia politinė galia. Šiuo požiūriu ypač svarbi miesto vaizdų sąveika, formuojanti miestiečių bendruomenių tapatumus, kadangi miestai yra išskirtinės politinių ir kultūrinių institucijų veikimo, taip pat kultūros gėrybių kūrimo ir sklaidos vietos. Nacionalinis tapatumas kyla iš kultūrinės atminties. Koks vaizdinės urbanistinės

aplinkos vaidmuo nacionalinį tapatumą kuriančioje kultūrinėje atmintyje? Lietuvių tautinis atgimimas vyko XIX amžiaus antroje pusėje. Kadangi lietuvių tautos didžioji dauguma buvo valstiečiai, tai kultūrinėje atmintyje vyravo kaimo kraštovaizdžiai. Pirmoji ryškesnė urbanizacijos banga stebima kuriant nepriklausomą valstybę, tik be Vilniaus ir Klaipėdos miestiečių. Kaunas tapo valstybės sostine, jame dirbė architektai ėmė formuoti naujosios lietuvių urbanistinį veidą. Sovietinė okupacija nutraukė jų veiklą, ir 7-ame dešimtmetyje Lietuva tapo urbanizuotu kraštu. Po karo į ištūstėjusius Vilnių ir Klaipėdą suplūdo atvykėliai – miestiečiais tapo kaimo žmonės. Tik Kauno bendruomenė iš dalies išlaikė savo tapatumą, nes išliko vizualinis urbanistinis buvusios nepriklausomos valstybės paveldas. Dera pažymėti, kad ir Kaunas neteko didelės žydų bendruomenės (1923 metų surašymo duomenimis Kaune gyveno 54,5 tūkst. lietuvių ir 25 tūkst. žydų, susibūrusių į uždara bendruomenę). Tad visi didieji Lietuvos miestai neteko išnykusių lenkų, vokiečių, žydų bendruomenių kurtos vaizdinės urbanistinės aplinkos. Tos aplinkos ženklus būtina gaivinti kaip nacionalinį tapatumą tvirtinantį, kultūrinę atmintį išplečiantį ir gyvenamuose miestuose istoriškai įsišaknyti padedantį paveldą.

Esminiai žodžiai: kultūrinė atmintis, nacionalinė tapatybė, miesto bendruomenė, urbanizacija, vizualumas.